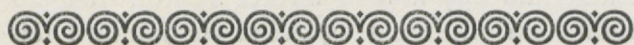

életerő, amely egy új mámorító szerelemnek létrehozását elősegíthette volna. A szerelmi tűznek ez a lassú haldoklása, majd kialakása eredményezte, hogy elnémul ajka is. Megszűnik dalolni. Korán, fiatalon, a csókok perzselő tűzében aludt ki belőle a költészet forrása s az alkohol azután örök némaságra kárhozta, erős pecséttel lezárta ajkait még életében.

Aquarell.

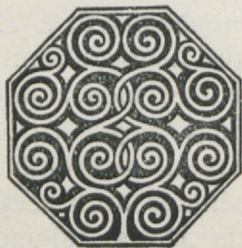
Irta: Izsák Gyula.

Még csókol a nap egy bucsúcsókot,
Aztán rózsaszín, tört homályba vesz,
Mint pislákoló, piros kandeláber ...
És elvonul ... Utána halványszürke,
Fuvalmas, csendes este lesz ...

Megszólal egy kis harang dala,
Szürke lesz a házfalak színe
S én eltékintek messzi napnyugatra,
Hol ködbefúlt a vidám ragyogás,
A zaransugár, a nagyvilág szíve ...

Bókot hajtnak barna akácfák ...
Hangok szűrődnek: nyájak kolompja,
Távolról cammog az esti szürkület,
Mint lomha lábú, görnyedt hátú asszony,
Mely kicsi falunkat feketébe vonja ...

... És míg ki, a nagy pusztába nézek,
S váró szemmel az est felé lesek:
A csendben ballagó folyó vizének,
Mint választhatlan, örök szerelmesnek
Tükrét csókolják a vén füzesek ...

Madarász Viktor

művészete és képeinek történelmi háttere.

Irta: Bruckner Győző dr.

(Vége.)

Még párizsi időzése alkalmával bejutott Madarász Gauthier révén a nemzeti könyvtárba, hogy ottan Rákóczi-ra vonatkozó kutatásokat tegyen. Itt került kezébe a fejedelemnek sajátkezű önéletírása, mely a többi között bécsújhelyi fogsága idejéből elmond egy kedves epizódot. Elevenen írja Rákóczi, hogy milyen nagy volt az öröme, mikor felesége sok kérése folytán más börfönszobát kapott; szűk, egészségtelen cellája helyett szép fágas, világos szobát, melynek három vasrácsos ablaka a széles, tiszta vízzel felt várárookra nézett. Rákóczi szavai szerint: „Életemben semmi sem érintett kellemesebben, mint a szoba váratlan cseréje, úgy örültem ugyanis, mint ahogy a csekélységekben gyönyörködő gyermekek szoktak örülni. Órák hosszat üldögéltem ablakaimban, nézegetvén majd a halakat, ... majd a víz színén uszkáló hattyút emitt, miközben kedvteléssel etettem őket, amihez már hozzászoktak.“ Ez a jelenet inkább genreképet inspirált volna más festőnek, de Madarász történelmi festmény színvonalára tudta emelni ezt a művét is. A fejedelem, az egész szabadság után sóvárgó magyarság reménysége, ki hivatott, hogy trónjáról milliók sorsát intézze erős kézzel, arra van kárhozta, hogy halak, hattyúk etetésével ölje meg a tétlen napok unalmát. Ez a gondolat, mely e képen kifejezést nyer, ad a poétikusan megfestett szép munkának mélyebb tartalmát. Madarász szokott lelkiismeretességével tanulmányozta e tárgyat is; Bécsújhelyen is járt és ott készítette el az alak vázlatát, ugyanabban a szobában, melyben Rákóczi fogva volt.

A mesternek Az ónódi gyűlés című nagy kompozíciója kevésbé ismert, talán azért is, mert megrendelője, egy előkelő főnemes kezéből csakhamar külföldre került és csak ujjában szerezte vissza magyar gyűjtő, Ernszt Lajos. Azt a jelenetet ábrázolja, mikor az ónódi

országgyűlésen a felindult főrendek lekasza-
bolják Rakovszky és Okolicsányi turóczi kö-
veteket, mert árulásnak minősítették, hogy
megyérjök a béke mellett foglalt állást s mert
úgy látszott, hogy Rákóczi önzetlenségében
kétkednek. Madarász, történelmünk e szo-
morú epizódjának megfestésével mintegy be-
igazolni akarta azt a régi vádat, hogy hazánk-
nak a pártoskodás, a belső viszály sokszor
épen annyit ártottak, mint a külső ellenség.
Talán épen ez a gondolat vette rá Madarászt
arra is, hogy foglal kozzék azzal a nagy nem-
zeti szerencsétlenséggel, melyet jórészbenszin-
tén a magyarság hibái; a gyűlölködés, egye-
netlenség, elvakult szenvedélyek idéztek elő:
a Dózsa-féle parasztlázadással. Mintha csak
fel akarta volna tární a művész nemzetünk
multjának minden fájó sebéit! A népvezér
alakja két képéhez adott inspirációt; az egyik
történelmi portré, mely hatalma és diadalai
teljességében mutatja be Dózsát, mint atléta
termetű, kemény, elszánt katonát, kinek erő-
teljesen jellemzett alakja sötétben válik ki az
égő kastélytól megvilágított háttérből. Ismét
fényeffektus, de festőisége mellett korfestő
jelentősége van s Madarász mintegy ebbe az
egyetlen felgyújtott úrilaknak képébe sűrít-
tette össze a pörlázadás összes borzalma-
it. A másik kép „Dózsa népe“ a parasztháború
gyászos epilógusát jelzi.

Ez az utolsó képe, melyet Párizsban festett
Madarász. A 60-as évek vége felé mintha
vágó fogta volna el régen elhagyott hazája
után és mindinkább megerősödik lelkében az
elhatározás, hogy véglegesen hazaköltözik.
Párizsban akkor már újabb művészeti irányok
kezdtek érvényesülni; Delaroche, Cogniet ke-
zéből a naturalisták vették át a vezérséget.
Lassacskán háttérbe szorult a „nagy stíl“ és
a közönség hozzá szokott, hogy mellékesnek
tartsa a festményben a témát és csupán effek-
tusokat, hangulatokat keressen. Madarász, kít
elsősorban a képtárgy drámaisága érdekelt
és kinek művészete még a romanticizmushoz
szít, idegennek érezte az új légkörben magát.
Magyarországon is nagyot változtak a visz-
onyok ezalatt. Megtörtént a kiegyezés, majd a
koronázás és a nemzet tele volt reménnyel,
hogy a nyugalom, béke éveiben a kultúrának

és művészeteknek is szabad fejlődést bizto-
síthat. Hazatért sok emigráns Párizsból is,
közöttük a java férfikorát élő Madarász Vik-
tor. Mindenki azt várta és ő maga is azt hitte,
hogy itt a honi talajban művészete még dú-
sabbban, még szinesebben fog kivrágzani, de
sajnos! nem így történt, a magyar képirás
örök kárára.

Madarászt örömmel fogadták idehaza és az
Akadémia egy kisebb termét rögtön felaján-
lotta neki műterem gyanánt. Nemsokára fel-
épült saját villája és atelier-je is a városligeti
fasorban, ami azért nevezetes, mert ez volt
az első műterem Pesten. Itt csakhamar ismét
nagyobb méretű történelmi festményen kezdett
dolgozni, az Izabella királynő című kom-
pozíción.

Szapolyai János neje, Izabella királynő,
mikor mint félig gyermek, szinte egyidőben
anyává és özvegygé lett, a töröknek segítsé-
gével megkisérelte, hogy megtartsa fiának a
koronát. Így tanácsolta Martinuzzi György
barát, Szapolyai volt bizalmasa ki ura halála
után az újszülött királyfi mindenható gyámja
lett.

Csak hogy a Ferdinánd-pártiak mindent el-
követtek, hogy a török szultánnál bizalmatlan-
ságot keltsenek Izabelláék iránt. Laszky és
Majlád evégből azt a rágalmat terjesztették,
hogy a kis János Zsigmond csempészett gyer-
mek, nem Izabella fia és csupán György barát
mesterkedése lopta be a királyi udvarba, hogy
a fiúörökös révén Izabella megtarthassa fér-
jének volt párthiveit. A szultán gyanút fogott
s egy csauszt küldött a budai udvarba, hogy
megtudja az igazságot. Izabella, kinek női
büszkeségét mélyen sértette az árulkodás,
hogy egy csapással véget vessen a mende-
mondáknak, félretett minden udvari illemsza-
bályt, tartózkodást s a csausz jelenlétében
természetes, de amellett méltóságos mozdul-
lattal keblét nyújtotta kis fiának. Az udvari
népet mélyen meghatotta ez a jelenet, a csausz
pedig könnyezve hajtott térdet a királyfi előtt,
csókkal borította és megesküdt az ura, a szul-
tán nevében, hogy megvédi trónját. Madarász
képe ezt a mozzanatot örökíti meg sok me-
legséggel. A bánatos arcú szép királyné ölé-
ben pihen a kis János Zsigmond és átöleli

anyját gömbölyű karjával. Ez az egyetlen eset, hogy Madarász gyermekalakot fest nagyobb művén, ami természetes is, mert a gyermek a maga kerek formáival, kedves naivságával mindig derüs hatást kelt, Madarász pedig, amint láttuk, majdnem kizárólag tragikus tárgyú és megrendítő hatású képeket festett. Itt is az anya és a gyermek együttese olyan bájos, hogy szinte feledtetni velünk, hogy voltaképpen ez a festmény is gyászos eseménynek: Budavár álnok elfoglalásának és a török másfél százados uralmának előjátéka.

E festménynek szépségéhez nagyban hozzájárul a gyönyörű, ragyogó kolorit. Ezúttal sötét a háttér, hogy minden fény a kis trónörökös alakján összpontosulhasson. Izabella hermelinnel szegett palástja a biborszínek és a bársonynak minden melegségét megérezkíti; vele szemben a török úr kaftánjának és övének búja keleti színpompája mellett annál feltűnőbb ellentét a komor tekintetű György barát fehér csuhája. Ez a külső, de semmiesetre sem mellékes érdeme a képnek, egyik oka volt annak, hogy a millenniumi kiállítás alkalmával annyi bámulója akad a laikus közönség között is, a művészeti zsűri pedig az állami aranyéremmel tüntette ki. Az állam megvásárolta a festményt és a szegedi kulturpalota muzeumban helyezte el.

Még két nagyszabású művet alkotott idehaza Madarász, festői pályájának első ciklusában. Mindakettő történelmi tárgyú, de mégis különböző az eddigiektől, mert tragikus mozzanatok helyett derüesebb, megnyugtatóbb témát ölelnek fel.

„Bethlen Gábor tudósai körében“ művészi szempontból mindenestre a jelentősebbik. Hatalmas csoportkép, mely Erdély legnagyobb fejedelmét ábrázolja, amint könyvtártermében megtekinti, bírálja a körébe gyűlt tudósok munkáját.

Madarász képén a fejedelem átszellemült arccal ül az előtérben, körülötte a tudósok, kik valószínűleg egy kodex felett vitafkozhatnak mintegy Bethlen ítéletét látszanak kikérni. Minden arcon feszült figyelem, várakozás ül és még a két magasrangú katona is, kik a fejedelem kíséretében vannak, érdeklődve hallgatják az eszmecserét. A csoportosítás ment

minden színpadias póztól, találékony és természetes. A terem boltíveinek távlatát és a csúcsives ablakok színes üvegén áttörő fény játékát mesteri módon és könnyűséggel adta vissza a festő, ki itt is fényesen megcáfolja azt a vádat, mellyel művésztársai illették: hogy a rajzolás szabályait elhanyagolja.

I. Ferenc Józsefnek királlyá koronáztatása idején felszólítást kapott Madarász, hogy ezt az alkotmányos eseményt megörökítse. E munka a művész legnehezebb feladatai közé tartozott, mert történelmi festmény helyett könnyen látványos illusztrációt adhatott volna. Madarász nem szerette az adott témákat s ennél a képnél, minthogy úgyszólván minden egyes alakja portré, sok nehézséget kellett legyőznie, hogy művészi egyénisége érvényesülhessen. A szépen sikerült munka most a gróf Andrássy család birtokában van.

E nagyszabású képeken kívül a történelmi arcképfestés is egyik kedves studiuma volt Madarásznak. Még pályája delelőjén festette meg Rákóczi, Bercsényi és Vak Bottyán hatalmas triptikonját, melyek a már említett Dózsa Györggyel együtt valóságos karképek is egyszerre mind. Franciaországban elkészítette a többi között Thierry Amadénak, a kiváló történetírónak portréját, idehaza pedig Eötvös, Kossuth, Deák és Petőfién kívül önarcképét is, mely java férfikorában ábrázolja megnyerő, magyaros típusú arcát.

Eddig felemlített alkotásai azonban még nem merítik ki Madarász egész tevékenységét. Nagy számban vannak családi képei; így lefestette Andor fiát is, kis fiú korában, Sobri Jóska zsvány jelmezében; ez a kép kedves koloritja és szép kidolgozása révén egyik legsikerültebb arcképe. Idősebb korában lefestette családjának majdnem minden tagját s e képek között is több érdemes munka akad.

Mikor így végigpillantottunk e kiváló történelmi festőnk pályáján, megismerkedtünk óriási munkakedvével, képességeivel, szinte megdöbbenve kérdezzük, hogyan lehetséges, hogy egy ilyen istentől hivatott művész, tevékeny, munkabíró férfi egyszerre letegye az ecsetet és tizenhét hosszú évig számkivesse magát abból a világból, mely eddig éltetője volt? A 70-es évek végén ugyanis Madarász

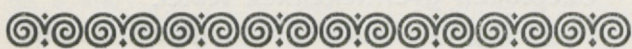
búcsút mondott atelierjének, otthagya a fővárost és a Felvidékre, Iglóra költözött. Itt rézbányászatra fogott, a ma is az ő nevét viselő poétikus parkot létesítette és egyéb tiszteletreméltó, de őhöz mértén mégis alsóbbrendű vállalkozásokkal kötötte le másra hivatott energiáját. Bizonyos, hogy ez az elhatározása nem pillanatnyi szeszély volt és okát egyrészt abban kereshejük, hogy mikor Madarász Párizsból hazaköltözött, itt sok keserű csalódás érte. Budapesten a 60-as években még nagyon kezdetleges volt a művészeti élet és Párizs után még kicsinyesebbeknek, még inkább kisvárosiaknak tűntek fel az itthoni viszonyok Madarász előtt. Sem műpártoló közönség nem támogatta a művészt munkájában, sem igazán műértő kritika nem méltányolta. Madarásznak csakhamar tapasztalnia kellett, hogy irigység és rosszakarat fogadja művésztársai körében is. Igazságtalan vádakkal illették: hogy hatásvadászó és mindent feláldoz a külső effektus kedvéért; hogy nem elég gondos a rajzban s hogy munkáit elnagyolja. Őt, kit a külföld művészeti középontjában annyira elismertek, méltán elkeserítette a lépten-nyomon tapasztalt mellőztetés. Amellett Madarász, mint minden igazi művész, nem kenyérkeresetnek, a vagyongyűjtés forrásának tekintette a képirást, hanem élethivatásnak és ezen ideális felfogása mellett rossz üzletember volt. Legjobb képeit szinte elveszítette, mert élelmessége hiányzott, önérzete pedig sok volt ahhoz, hogy nekik propagandát csináljon. Keserűen esett látnia, hogyan jutnak elébe mások, kik jobb kapaszkodók és kik őt háttérbe szorítani igyekeztek. De mégis, Madarász elkedvetlenedésének nem csupán a kortársak voltak az okai, hanem maga a változó kor is. Az elnyomatás időszakára véget ért; a magyar nemzet részben visszanyerte alkotmányos jogait és a békés fejlődés éveiben, ha nem mentek is feledésbe a közelmúlt emlékei, de lassanként halványultak. Nem volt már szükség ébresztőre, ki a múlt nagy eseményeinek felidézésével felrázza és bátorítsa a csüggedőket. A nemzet örült a várva-várt békének és visszazserzett jogai élvezetében bizalommal nézett a jövőbe. A hazafias költészet: a lelkes csatadalok, a

bús elégiák, a titokzatos allegóriák divatja lefűnt és vele együtt túlélte magát a történelmi festészet, mely az előbbi évfizedekben olyan meglepő módon felvirágzott. Az emberek sokat lelkesültek, sokat borzadtak és gyászoltak és szinte vágytak könnyedebb műfajok után. A nagyszabású történelmi kompozíciók helyét adták a népies és derűs zsenreképeknek, melyek a kiegyezést követő idők kedvenceivé lettek. A béke szelid napja csak apró virágokat nevelt.

Mikor eljárnak az idők valamely műalkotás felett, akkor látszik meg igazán, hogy melyik volt abszolút értékes és melyik csupán időszerű. A művészetek minden ágában fordultak már elő nagy tévedések; mesterműnek kiáltottak ki sok munkát, melyet csupán az aktualitás hozott felszínre, de amint elmúlt a nekik kedvező közhangulat, valódi értékükre szálltak le. Az 50-es, 60-as évek ügyes és termékeny történelmi festői jórészt feledésbe mentek, de Madarász művészetének igazságot szolgáltatott az idő. Az ő képei azonfelül, hogy betöltötték hazafias missziójukat, minden időben gyönyörködtetni fogják minden nemzet fiát, mert általános becsű tulajdonságokkal bírnak s mert nemcsak a tárgy érdekel bennök, hanem a „kép lelke“, mely hozzánk beszél.

A modern műkritika elve szerint kevésbé fontos a tárgy, minden a felfogás, a hangulat, vagyis „a kép lelke“, mely nem más, mint a művész lelke, mely művén át megnyilatkozik. (Lásd Lyka Károly tanulmányát „A kép lelke.“ Művészet, 1904. III. évf. 232—239 l.) Amelyik festményben nem találunk mást, mint témát és annak kifogástalan ábrázolását, az nem igazi műtárgy, nem hat meg, nem ébreszt bennünk érzelmeket. Éppen annyiban áll felette Madarász a történelmi festők átlagos tömegének, hogy lelket tudott önteni alkotásaiba, a maga gazdag lelkéből, fantáziájából, kedélyéből adott mindenik képének, ahogy a szülő ad gyermekének útravalót. Jellemzi még művészetét az, hogy legfőbb gondját az érzelmek, szenvedélyek kifejezésére fordítja, de őrizkedik a páthosztól még ott is, hol a tárgy erre csábítaná. Egyszerűség, áttekinthető kompozíció, szabatos rajz, széles, lendületes festési modor az ő képeinek elvitázhatatlan külső előnyei,

melyekhez a gyönyörű szinezés járul. E téren Munkácsy-ig vele senki sem mérkőzhetett. Szereti a fény játékát tanulmányozni s majdnem mindegyik képe egy-egy új megvilágítási probléma megoldása. Madarász szerencsésen egyesítette művészetében a romantikus festői-séget a realiztikus józansággal, az alaposságot az ihlet lendületével. Ez az oka, hogy a magyar képzőművészet halhatatlan nagyjai között van helye.

Eljön a bánat néha hozzám.

Irta: Fiák András.

Eljön a bánat néha hozzám
S csendesen rám teszi kezét,
Az orcájához szorítja az orcám
S körülünk csend lesz s hallgatag setét.

Előbb ő szólal a fülemben halkán,
De szívem reszket mindenik szaván,
Mint rezg a hullám akkor a partokban,
Ha a szél hulló levelet behány.

Hűvös kezével törli homlokomról
A napsütésben rajt' maradt derűt
S hirtelenében egy pár korhadt csontból
Összeüt nekem egy bús hegedűt.

Már készül újjam a húrjába kapni,
Hogy fölsírjon a megsápadt remény,
Mikor fiaim hallom felkacagni,
Ott bent a másik szoba rejtekén.

Fejünk egyszerre ütjük fel a hangra,
De hirtelen a bánat messze tűn —
És hahotázva, csengőn felkacagva
Utána vágom a csont-hegedűm.

Ilyen az élet!

Színmű kilenc képben.

Irta: Frank Wedekind. — Fordította: Orbók Attila.

A verses rész Ligeti Ernő munkája.

(Folytatás.)

PIETRO KIRÁLY: Királyi szavak voltak, milyeneket én is szívesen kimondottam volna, ha ugyan olyan könnyű lenne mindig új és jobb kancellárt találni! (Almához.) Ifjú diplomatám, valóban sajnálom, hogy tanácsaim balul ütöttek ki! (Ujra rövid ideig tartó taps.)

ALMA (a közönséghez):

Harmadizben bukott meg a tréfám!
De most aztán megmutatom nektek,
Hogy e hőst mily' könnyedén verem meg,
S hogy korbácsomtól jajgatózva néz rám
És nyöszörögve lábam elé omlik,
Meggötröffen a szíve kibomlik
És nyöszörög, hogy magamhoz emeljem —
És könnyben ázva fürdeti a sárt is,
De mielőtt ez mind-mind végbemenjen,
Húzzátok elő a bugyelárist
És a ginyolt szívesen tárt kézzel
Halmozzátok el egy kevés pénzzel.

(Két fehér tányért vesz kezeibe és a lépcsőn lemegy.)

A szünetnek hölgyek, urak, most
Vége! — Dobjatok egy pár hatost.

A KIRÁLY:

Küzdelemre küzdelem! Ha mégsem
Bírnám, akkor elzúg a halál
Országomon, mint a tűz, ha száll...

(A közönséghez.)

Egy-két obolussal megelégszem.

ALMA (egy nézőhöz, aki csipőn ragadja és meg akarja csókolni őt): Oh, pfuj, uram!
Szégyelje magát! Nem vagyok én leány!
Táguljon!

A NÉZŐ: Sohasem láttam ilyen finom kezű
gyermeket!

A KIRÁLY (a közönséghez):

Tisztelt publikum, csak egy-két fillért!

(Magában.)

Bár már vége lenne! Nem maraszt
Az élvezet és megnyugodva hordom,
Hogy mily' fájdalmat takargat a sorsom.

(A közönségnek.)